

Skript

HISTORISCH TIJDSCHRIFT

Recensie: Tussen plechtig nationalisme en ordinair feestgedruis: populair nationalisme in Amsterdam

Auteur: Marion Anker

Verschenen in Skript Historisch Tijdschrift, jaargang 40.1, pp. 71-73.

© 2018 Stichting Skript Historisch Tijdschrift, Amsterdam

p-ISSN: 0165-7518

e-ISSN: 3051-2506

Skript Historisch Tijdschrift is een onafhankelijk wetenschappelijk blad dat viermaal per jaar verschijnt. De redactie, bestaande uit studenten en pas afgestudeerden, wil bijdragen aan actuele historische debatten, en biedt getalenteerde studenten de kans om hun werk aan een breder publiek te presenteren.

TUSSEN PLECHTIG
NATIONALISME EN ORDINAIR
FEESTGEDRUIS: POPULAIR
NATIONALISME IN AMSTERDAM

Anne Petterson, *Eigenwijs vaderland. Populair nationalisme in negentiende-eeuws Amsterdam*, Prometheus Amsterdam, 2017; ISBN 978 90 351 4374 6; paperback; 363 pagina's; €31,98.

In haar dissertatie *Eigenwijs vaderland. Populair nationalisme in negentiende-eeuws Amsterdam* legt Anne Petterson (1987) het populair nationalisme in de tweede helft van de negentiende eeuw onder de loep. Centraal staan de vragen hoe en in hoeverre de 'gewone' Amsterdammers in deze periode de natie vormgaven en hoe zij deze beleefden binnen de stedelijke ruimte. Daarmee sluit Petterson aan bij het immer populaire onderzoeksthema nationalisme, maar weet ze zich succesvol te onderscheiden door een nieuwe stem - namelijk die van het volk - aan dit discours toe te voegen.

Pettersons *history from below*-benadering zelf is geenszins nieuw. Sinds de jaren zeventig pogen historici al de gesmoorde stemmen uit het verleden hun stemgeluid terug te geven. Het proces van Nederlandse natievorming was echter vooralsnog enkel vanuit het perspectief van de elite en de tegenhangers van het nationalisme (voornamelijk socialisten)

bestudeerd. Pettersons studie is dus zeer welkom, maar kent door de *history from below*-benadering tegelijkertijd een aantal valkuilen. Allereerst is het betwistbaar wie er onder het vage paraplu-begrip 'gewone Amsterdammer' valt. Petterson heeft het over 'de lagere klassen', maar blijft haar lezer verder een duidelijke definitie verschuldigd. Een tweede probleem ligt bij het beperkte bronmateriaal dat de lagere klassen hebben achtergelaten, maar daar redt Petterson zich als bekwaam historica met een sterk uithoudingsvermogen goed uit. Vooral door *close reading* van negentiende-eeuwse kranten weet zij een schat aan nieuwe informatie bloot te leggen. Haar bronnen geeft ze kundig duiding en betekenis middels de *thick description*-methode, waarbij ze bepaalde gedragingen, situaties en omstandigheden binnen een bredere maatschappelijke context plaatst.

In *Eigenzinnig Vaderland* ontwart Petterson het populair nationalisme van de Amsterdammers aan de hand van vijf thematische hoofdstukken. Subtiel schetst zij een ontwikkeling van een door de elite opgelegd nationalisme naar een eigengereid nationalistisch volksvertoog. Uit het eerste hoofdstuk, waarin standbeelden centraal staan, blijkt dat de initiatieven van de hogere klassen niet altijd vruchten afwierpen. De standbeelden van onder andere Rembrandt en

Thorbecke werden óf genegeerd óf hun educatieve boodschap werd verkeerd begrepen. Bij de volksliederen van hoofdstuk twee ging het al minder stroef. Hoewel het *Wien Neêrlands bloed* en het *Wilhelmus* tot ongenoegen van de elite dikwijls fout en vals werden gezongen, kregen zij wel een plek in het collectieve volksrepertoire en werd daarmee de emotionele gemeenschapsbeleving bevorderd. In de hoofdstukken drie en vier worden de eigen initiatieven van de gewone Amsterdammers geïntroduceerd aan de hand van acties voor het Huis van Oranje en de Boeren in Zuid-Afrika. Door de beschrijving van lokale initiatieven als het versieren van de eigen straten bij optochten van de Oranjes en geldinzamelingsacties voor de lijdende Boeren toont Petterson haarfijn aan dat zowel de Oranjes als de Boeren op onvoorwaardelijke steun en betrokkenheid van de Amsterdammers konden rekenen. Misschien wel het opvallendst en meest vernieuwend is het laatste hoofdstuk waar de commercialisering van de nationale cultuur aan bod komt. Vanaf het einde van de negentiende eeuw maakten bezoekers in het panopticum kennis met karakteristieke gebieden van Nederland als de Zaanstreek en konden zij wassenbeelden van leden van het koningshuis haast aanraken. Daarnaast zorgden producten als portretjes van de Oranjes en Kruger ervoor dat de

natie figuurlijk de Amsterdamse huiskamers binnentrad. Met de opkomst van de consumptiemaatschappij werd zo de omgang met de natie minder plechtig en verheven.

Met een vlotte pen, tal van luisterrijke voorbeelden en een goede opbouw leidt Petterson haar lezers uiteindelijk naar de onomstotelijke conclusie dat de volkse Amsterdammers aan het einde van de negentiende eeuw zélf vat kregen op het nationalisme. De nationalistische uitlatingen waren wel vaak een middel tot een ander doel. Dat kon het maken van winst, het verbeteren van het imago van de eigen buurt of simpelweg vermaak zijn. De grens tussen nationalistische uitlatingen en ordinair feestvieren of handeldrijven bleek stevast flinterdun. Dat maakt het beantwoorden van de centrale vraag naar de vormgeving en beleving van het populaire nationalisme ook voor Petterson lastig. Tegelijkertijd is dat juist de kracht van haar dissertatie. Door het ontbreken van een eenduidig antwoord op haar kernvraag kan zij het eigenzinnige karakter dat het 'eigenwijs [...] maar niet minder vaderlands' volkje Amsterdammers aan het nationalisme gaf benadrukken. Daarmee toont ze bovenal dat niemand het alleenrecht op de natievorming had, maar dat zowel elite als volk een aandeel had in de wording van de Nederlandse natie.

Marion Anker volgt de onderzoeksmaster Geschiedenis aan de Universiteit van Amsterdam. Haar interesse ligt bij (Nederlandse) sociaal-culturele geschiedenis van de moderne tijd.

DE IMPACT VAN KOLONIALISME HEROVERWOGEN

Ann Laura Stoler, Duress. *Imperial durabilities in our times*, Duke University Press, 2016; ISBN 9780822362678; paperback; 436 pagina's; €28,95.

Met de opkomst van postkoloniale studies in de jaren tachtig en negentig is duidelijk geworden dat de erfenissen van een politiek-economisch en cultureel koloniaal systeem nog steeds overal aanwezig zijn, ondanks de golf van dekolonisatie die plaatsvond na de Tweede Wereldoorlog. De debatten omtrent koloniaal verleden en postkoloniale erfenis hebben bibliotheken vol literatuur opgeleverd. Maar zijn de veelgebruikte theorieën, termen en ideeën ondertussen niet achterhaald? Indien ja: op welke wijze kunnen we dan vernieuwend onderzoek doen naar deze geschiedenissen? In haar recente werk stelt Stoler dat het nodig is om 'op een nieuwe manier te denken', een idee ontleend aan Michel Foucault (*penser autrement*), over termen, concep-

ten en ideeën binnen de bestudering van koloniale en postkoloniale geschiedenissen. Haar doel hiermee is niet zozeer bestaand onderzoek te ontcrachten, maar om daarop te reflecteren om zodoende tot een beter begrip te komen van de beperkingen die eerder onderzoek met zich meebracht.

Duress is het resultaat van jarenlang historisch en antropologisch onderzoek naar koloniale en postkoloniale geschiedenissen. In tien hoofdstukken neemt Stoler de lezer mee van meer theoretische stukken over (post)koloniale theorievorming tot en met analyses van het gebruik van het woord 'kolonialisme'. Ook omschrijft en beschrijft ze het Israëlisch-Palestijns conflict en analyseert ze de Verlichting in relatie tot kolonialisme als een niet-rationale vorm van bestuur. Het werk kan hiermee als een vervolg worden gezien op de eerder verschenen bundel van haar hand getiteld: *Imperial Debris: Reflections on Ruins and Ruination* (Durham 2013), waarin een vergelijkbare vraag werd gesteld in een samenwerking met meerdere onderzoekers. Maar Duress is zeker ook een synthese van Stolars veel eerder verschenen werken over onder meer koloniale archiefvorming en huwelijkspolitiek en intimiteit bij kolonisatoren.

Het werk is dus een verzameling van losse thema's die elk een vorm van het hierboven beschreven *penser autrement* met zich